

KOMPARATYSTYKA

Wybrane aspekty konstytucyjnych, międzynarodowych i europejskich (unijnych) uwarunkowań prawa ubezpieczeń społecznych w świetle orzecznictwa

DOI:10.53024/6.2.50.2023

KATARZYNA KACZMARCZYK-KŁAK*

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono problematykę zabezpieczenia społecznego, zarówno na gruncie regulacji krajowej, jak i międzynarodowej oraz unijnej. Wskazano, że z uwagi na fakt, iż ustawa zasadnicza nie wskazuje zakresu i formy prawa do zabezpieczenia społecznego, można przyjąć, że objęte są nim także nowe metody ochrony prawnej łagodzenia skutków zajścia ryzyk socjalnych (np. kapitałowe systemy emerytalne). Jednocześnie zwrócono uwagę, że swoboda ustawodawcy w kształtowaniu treści praw socjalnych podlega istotnym ograniczeniom, mimo tego, że ustrojodawca pozostawił w tym zakresie swobodę dla ustawodawcy, który ma określić elementy prawa do zabezpieczenia społecznego. Rozważania w aspekcie krajowym, międzynarodowym i unijnym wsparto orzecznictwem.

Słowa kluczowe: zabezpieczenie społeczne, pomoc społeczna, ryzyko socjalne, prawo podmiotowe, prawa podstawowe, ubezpieczenia społeczne, bezpieczeństwo socjalne

Pojęcie prawa do zabezpieczenia społecznego należy do praw II generacji, stanowiąc wyraz przekonania, że na państwie ciążyą określone obowiązki względem swoich obywateli, którzy bez własnej winy nie są w stanie utrzymać siebie i swojej rodziny. Instytucja zabezpieczenia społecznego jest uregulowana w ustawodawstwie wielu państw, a także określona w aktach prawnych Organizacji Narodów Zjednoczonych,

* Doktor habilitowany, profesor UP, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; ORCID: 0000-00016135-7677.

Międzynarodowej Organizacji Pracy, Rady Europy oraz Unii Europejskiej. Jej interpretacja wpisuje się w bezpieczeństwo socjalne uwzględniające potrzeby społeczne i prawo do określonych świadczeń oraz odpowiednie obowiązki państwa w tym zakresie. Niewątpliwie realizacja prawa do zabezpieczenia społecznego zależeć będzie od możliwości ekonomicznych państwa, stąd też regulacja w tym zakresie pozostawiona jest państwom członkowskim Unii Europejskiej. W przypadku prawa międzynarodowego działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych przyczyniła się do wypracowania jednolitych standardów w odniesieniu do ubezpieczeń społecznych i ochrony praw w tym zakresie podlegających wdrożeniu w praktyce międzynarodowej, uwarunkowanej kontekstem prawnym, politycznym i moralnym. Prawo do zabezpieczenia społecznego zostało zaliczone do praw człowieka w kategorii praw społecznych. Nauka społeczna Kościoła uznaje je za jedno z podstawowych praw pracowników¹. Wspólnej definicji zabezpieczenia społecznego nie znajdziemy ani w ustawodawstwie krajowym, ani w aktach prawa międzynarodowego, chociaż należy zauważyć, że prawo międzynarodowe i prawo unijne rozróżniają pojęcia „zabezpieczenie społeczne” i „pomocy społecznej”. Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie sami pokonać. To państwo subsydiarnie ma w tym zakresie pole do działania². Pomoc społeczna co prawda może być traktowana jako metoda realizacji zabezpieczenia społecznego, jednak zawsze ma charakter bezrozszeniowy i incydentalny³. Zabezpieczenie społeczne zaś jest ochroną na wypadek ziszczenia się ryzyk socjalnych. Waga i znaczenie tychże ryzyk z punktu widzenia jednostki i społeczeństwa, skutkuje podejmowaniem przez państwo działań zmierzających do tworzenia odpowiednich systemów ochrony⁴.

Analizując zabezpieczenie społeczne na gruncie Konstytucji RP, należy pamiętać o zasadach ogólnych, w tym wskazaną w preambule zasadę pomocniczości i w art. 2

¹ Przez pracę człowiek ma się przyczynić do ciągłego rozwoju nauki i techniki, a zwłaszcza nieustannego podnoszenia poziomu kulturalnego i moralnego społeczeństwa. Prawo do zabezpieczenia społecznego jest traktowane jako prawo do życia i utrzymania pracownika i członków jego rodziny. Zob. szerzej: *Encyklika Laborem exercens Ojca Św. Jana Pawła II O pracy ludzkiej z okazji 90 rocznicy encykliki Rerum novarum*, Microsoft Word - laborem_exercens.doc, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html [dostęp: 22.06.2022].

² K. Stopka, *Zasada subsydiarności a prawo do świadczeń z pomocy społecznej*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 11, s. 41–57, <https://sip.lex.pl/#/publication/151088256/stopka-karolina-zasada-subsydiarnosci-a-prawo-do-swiadczen-z-pomocy-spoecznej?keyword=zabezpieczenie%20spo%C5%82eczne%20a%20pomoc%20spo%C5%82eczna&cm=SREST> [dostęp: 11.06.2023].

³ M. Lewandowicz-Machnikowska, *Pomoc społeczna jako forma zabezpieczenia społecznego na wypadek bezrobocia*, [w:] *System Prawa Pracy*, t. 8, *Prawo rynku pracy*, red. K.W. Baran, M. Włodarczyk, Warszawa 2018, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369442272/312/baran-krzysztof-w-red-wlodarczyk-miroslaw-red-system-prawa-pracy-tom-viii-prawo-ryнку-pracy?keyword=zabezpieczenie%20spo%C5%82eczne%20a%20pomoc%20spo%C5%82eczna&cm=SREST> [dostęp: 11.06.2023].

⁴ K. Ślebzak, *Pierwotne wspólnotowe prawo gospodarcze a prawo zabezpieczenia społecznego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2009, nr 4, s. 34–42.

zasadę sprawiedliwości społecznej⁵. Prawo do zabezpieczenia społecznego zostało zdefiniowane w ustawie zasadniczej, albowiem art. 67 ust. 1 gwarantuje obywatelom prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego⁶. Zgodnie z art. 67 ust. 1 zd. 2 prawodawca konstytucyjny pozostawia określenie zakresu i form zabezpieczenia społecznego ustawie zwykłej. Ustawa zasadnicza określa szeroko zakres działania pozostawiony parlamentowi w odniesieniu do urzeczywistniania prawa do zabezpieczenia społecznego. To ustawodawca decyduje, jakiego typu rozwiązania normatywne chce uchwalić, które to rozwiązania będą wpisywać się w potrzeby społeczeństwa oraz wymogi rozwoju gospodarczego kraju. Z przywołanej regulacji nie da się wyprowadzić konstytucyjnego prawa do konkretnej postaci świadczenia społecznego, albowiem to z ustawy będą wynikać określone formy i zakres zabezpieczenia społecznego⁷. Ustawodawca zwykły zdecydował się na ubezpieczeniową metodę ochrony prawnej na wypadek zajścia wymienionych sytuacji życiowych nie tylko ze względu na kontynuację, ukształtowanej jeszcze w okresie przedwojennym, ubezpieczeniowej tradycji prawnej, ale także wykorzystując ogólną formułę zdania drugiego art. 67 ust. 1 Konstytucji RP, że zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa⁸. W związku z tym, że ustawa zasadnicza nie wskazuje zakresu i formy prawa do zabezpieczenia społecznego, można przyjąć, że objęte są nim także nowe metody ochrony prawnej łagodzenia skutków zajścia ryzyk socjalnych (np. kapitałowe systemy emerytalne). Jednocześnie trzeba podkreślić, że swoboda ustawodawcy w kształtowaniu treści praw socjalnych podlega istotnym ograniczeniom. Legislacja w tej dziedzinie nie może bowiem naruszać istoty danego prawa (gwarancja zaspokajania co najmniej podstawowych potrzeb) oraz powinna uwzględniać naczelną dyrektywę ustroju społeczno-gospodarczego, tj. regułę demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) wraz z wywiedzionymi z niej przez Trybunał Konstytucyjny pozostałymi zasadami prawnymi (np. ochrony praw nabytych) oraz konstytucyjną aksjologię związaną z respektowaniem zasad sprawiedliwości i solidarności społecznej, równości i równouprawnienia. Na kanwie powyższego warto sięgnąć do wyroku Sądu Najwyższego⁹, gdzie prawo do zabezpieczenia społecznego analizowane było z punktu widzenia konstytucyjnych zasad równości i sprawiedliwości społecznej. Rozważania te były istotne w odniesieniu do zbiegu świadczeń uregulowanego w art. 95 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹⁰,

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, dalej jako: Konstytucja RP).

⁶ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2019, s. 133.

⁷ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, wyd. II, LEX/el. 2021.

⁸ Por. wyrok SN z 24.06.2015 r., I UK 371/14, LEX nr 1771087.

⁹ Wyrok SN z 09.03.2022 r., I USKP 75/21, LEX nr 3334645.

¹⁰ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 504).

albowiem zasadnie wskazano, że ustawodawca dysponuje dużą swobodą, co potwierdza powołane w wymienionym wyroku orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Uzupełniająco wypada więc jedynie stwierdzić, że także Europejski Trybunał Praw Człowieka w decyzjach z dnia 11 grudnia 2018 r., nr 39247/12¹¹, uznał uprawnienie państwa – strony Konwencji o ochronie prawa człowieka do samodzielnego kształtowania systemu zabezpieczenia społecznego, w tym do wprowadzenia zasady wypłaty jednego świadczenia, w myśl której świadczeniobiorcy nie można przyznać jednocześnie dwóch świadczeń. Dlatego ocena budzącej wątpliwości regulacji powinna być dokonywana pod kątem konstytucyjnych zasad równości i sprawiedliwości społecznej. Trzeba zatem zauważyć, że co do pierwszej z tych zasad w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się, że równo należy traktować osoby należące do tej samej kategorii, tzn. posiadające te same lub podobne cechy relewantne. Jednocześnie przyjmuje się jednak, że równym traktowaniem jest także uzasadnione odstępstwo od równego traktowania (tzw. dyferencjacja praw i obowiązków), z tym że argumenty na rzecz takiego traktowania muszą:

- 1) mieć charakter relewantny, a więc pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma, oraz służyć realizacji tego celu i treści,
- 2) mieć charakter proporcjonalny, co oznacza, że waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi być zbilansowana z interesami, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych,
- 3) być związane z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi uzasadniającymi odmienne potraktowanie podmiotów podobnych¹². Zasada sprawiedliwości społecznej, której potrzeba stosowania szczególnie silnie występuje w prawie ubezpieczeń społecznych, znajduje swoje uzasadnienie w różnicowaniu sytuacji prawnej podmiotów.

Sąd Najwyższy jednoznacznie przesądził, że celem art. 95 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz art. 7 ustawy z 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin jest przeciwdziałanie kumulacji świadczeń. Adresatami tych norm są osoby, które nabyły prawo do więcej niż jednego świadczenia. W świetle powyższego niemożność uwzględnienia w obliczeniu emerytury wojskowej cywilnego stażu ubezpieczeniowego jest kwalifikowana jako element nieistotny. Służby mundurowe stanowią grupy uprzywilejowane w systemie ubezpieczeń społecznych. Wyraża się to m.in. tym, że spełnienie warunków do uzyskania świadczenia emerytalnego następuje tutaj szybciej niż w systemie

¹¹ Decyzja ETPC z 11.12.2018 r. nr 39247/12, LEX nr 2626955 i Decyzja ETPC z dnia 11.12.2018 r., nr 41178/12, LEX nr 2627060.

¹² Por. wyroki TK: z 05.07.2011 r., P 14/10, OTK-A 2001, nr 6, poz. 49; z 19.04.2012 r., P 41/11, OTK-A 2012, nr 4, poz. 41; z 17.06.2014 r., P 6/12, OTK-A 2014, nr 6, poz. 62; z 21.10.2014 r., K 38/13, OTK-A 2014, nr 9, poz. 104.

powszechnym. Ubezpieczeni ci, po zaprzestaniu służby, mogą podejmować inne zatrudnienie, pobierając emeryturę wojskową, a mechanizm zawieszania wypłaty lub zmniejszenia świadczenia w związku z osiąganymi przychodami jest dla nich mniej restrykcyjny. Warunkiem wykonywania takiego zatrudnienia jest jednak odprowadzanie składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych¹³. Ubezpieczonemu, który pozostawał w zawodowej służbie wojskowej przed 2 stycznia 1999 r. i pobiera emeryturę wojskową wynoszącą 75% podstawy jej wymiaru obliczoną bez uwzględnienia okresów składkowych i nieskładkowych, z tytułu których jest uprawniony również do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wypłaca się jedno z tych świadczeń – wyższe lub wybrane przez niego¹⁴.

Zabezpieczenie społeczne wskazane jest także w art. 33 ust 2 Konstytucji RP, który stanowi, że kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń. W przypadku prawa emerytalnego równość ujmowana jest jednak w sposób szczególny, przejawiający się w istnieniu licznych różnicowań praw i obowiązków ubezpieczonych opartych m.in. na tytule ubezpieczeń społecznych, na płci.

W tym kontekście przywołać należy stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w odniesieniu do prawa do zasiłku macierzyńskiego analizowanego w oparciu o roszczenie strony wywodzone z prawa do zabezpieczenia społecznego. Regulacja zawarta w treści art. 30 ustawy zasiłkowej przewiduje prawo do zasiłku macierzyńskiego po ustaniu tytułu ubezpieczenia, co stanowi wyjątek od ogólnej właściwości ochrony ubezpieczeniowej, jaką jest to, że zdarzenia uzasadniające ochronę muszą zaistnieć w czasie trwania ubezpieczenia (w sprawie ubezpieczenia chorobowego). Mając na uwadze szczególne uzasadnienie tej regulacji, a także to, że utrata tytułu do ubezpieczenia chorobowego jest konsekwencją wystąpienia nadzwyczajnych okoliczności – niezależnych i niezawinionych przez ubezpieczonego, analizę spornego zagadnienia na gruncie rozpoznawanej sprawy, należy dokonać przez pryzmat aksjologii i funkcji, jakie mają spełniać zasiłki związane z urodzeniem i wychowaniem dziecka. Aksjologicznej i normatywnej ochrony ryzyka socjalnego (macierzyństwa) należy poszukiwać już w płaszczyźnie dóbr (wartości) ogólnie chronionych. Na poziomie krajowym będą to przepisy Konstytucji, które podkreślają wartość społeczną macierzyństwa¹⁵, szczególną więź między matką a dzieckiem, oraz ochronę wynikającą z art. 18 konstytucji RP, stanowiąc, że macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Z kolei art. 71 ust. 1 ustawy zasadniczej

¹³ Wyrok SN z 15.11.2022 r., II USKP 39/22, LEX nr 3537846.

¹⁴ Postanowienie SN z 09.11.2022 r., I USK 578/21, LEX nr 3521361.

¹⁵ M. Soboń, *Ekonomiczne przyczyny ochrony macierzyństwa*, [w:] *Funkcja ochronna prawa pracy, a wyzwania współczesności*, red. M. Bosak, Warszawa 2014, s. 103–104.

nakłada na państwo obowiązek uwzględniania dobra rodziny, gwarantując matce, przed i po urodzeniu dziecka, prawo do szczególnej pomocy władz publicznych, której zakres określa ustawa (ust. 2). W końcu w art. 72 Konstytucji RP eksponuje się zasadę ochrony praw dziecka, w tym zasadę priorytetu roli rodziców w sprawowaniu opieki nad nim. Sąd Najwyższy uznał, że art. 30 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa¹⁶ w świetle standardów konstytucyjnych – ochrona macierzyństwa, dobro dziecka – art. 18, 71 i 72 Konstytucji) w odniesieniu do art. 30 ust. 1 pkt 1 ustawy zasiłkowej prowadzi do założenia, że dokonana reorganizacja państwowych osób prawnych (zniesienie jednej jednostki administracji rolnej i w to miejsce utworzenie nowej) mieści się w obrębie użytego w tej normie terminu „likwidacji pracodawcy”, który w odniesieniu do kobiet w ciąży, których tytuł ubezpieczenia ustał z powodu reformy przeprowadzonej przez ustawodawcę (wskutek braku przedstawienia propozycji zatrudnienia w Krajowym Ośrodku Wsparcia Rolnictwa), nie można pozostawić poza systemem realizacji ryzyk socjalnych. Jeśli kobieta w sposób arbitralny utraciła zatrudnienie, mimo że podlegała już szczególnej ochronie przed rozwiązaniem stosunku pracy, to konstytucyjny standard ochrony macierzyństwa sprzeciwia się odmowie przyznania zasiłku macierzyńskiego osobie, która wskutek działań ustawodawcy w zakresie znoszenia i powoływania nowych jednostek pracodawcy – mimo pozostawania pod szczególną ochroną – utraciła pracę zarobkową bez swej winy¹⁷. Regulacja konstytucyjna prawa do zabezpieczenia społecznego zrodziła pytanie, czy rezygnacja z zatrudnienia na rzecz opieki nad dzieckiem rodzi roszczenie o przyznanie świadczenia. W tym zakresie należy udzielić odpowiedzi negatywnej, albowiem sytuacja taka nie usprawiedliwia braku odpowiedniego okresu ubezpieczenia i nie wystarcza do przyznania świadczenia w drodze wyjątku. Poświęcenie się obowiązkom rodzinnym nie może być uznane za szczególną okoliczność, usprawiedliwiającą beczynność zawodową i dającą tytuł do świadczenia z ubezpieczenia społecznego¹⁸. Podzielić należy pogląd wyrażony przez Naczelny Sąd Administracyjny, że ani organy administracyjne, ani sąd administracyjny nie są uprawnione do kierowania się zasadami współżycia społecznego w sprawach dotyczących przyznawania świadczeń z ustawy o świadczeniach rodzinnych. Decyzje wydawane na podstawie tej ustawy nie mają bowiem charakteru uznaniowego. O przyznaniu świadczenia decydują wyłącznie kryteria ustawowe. Brak uznaniowości oznacza brak swobody organu co do uznania, że pomimo niespełnienia ustawowych przesłanek świadczenie można przyznać również z uwagi na zaistniałą trudną sytuację finansową, społeczną, czy też zdrowotną strony. Wyrażona w art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasada równości wobec prawa nie daje samoistnej podstawy do przyjęcia, iż

¹⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 1732 ze zm.

¹⁷ Wyrok SN z 26.05.2021 r., II USKP 47/21, OSNP 2022, nr 5, poz. 49.

¹⁸ Wyrok NSA z 02.12.2020 r., I OSK 37/20, LEX nr 3109574.

wszystkie osoby znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej, zdrowotnej i osobistej uprawnione są do przyznania świadczeń rodzinnych. Konstytucja RP stanowi jedynie o prawie do zabezpieczenia społecznego, przy czym samo powołanie się na ten przepis nie jest wystarczającą podstawą do udzielenia świadczenia z pomocy społecznej¹⁹. Art. 71 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP nie może być podstawą do dochodzenia roszczeń na podstawie konstytucji. Art. 71 ust. 1 zd. 2 formułuje prawo podmiotowe, które może być dochodzone tylko „w granicach określonych w ustawie” (art. 81 Konstytucji RP). Utrwalony jest pogląd, iż przepisy art. 32 ust. 1 i art. 67 Konstytucji RP nie mogą być samoistnym źródłem roszczeń o zasiłek²⁰. To konkretna ustawa, nie zaś tylko przepis art. 67 Konstytucji RP może stanowić postawę roszczeń o zabezpieczenie społeczne, albowiem przepisy te zawierają treść normatywną nienadającą się do rozstrzygnięcia sporu o prawo podmiotowe ani nie umożliwiają oparcia na nich orzeczenia zasądzającego (uwzględniającego) roszczenie, są więc raczej źródłem gwarancji aniżeli praw, a tym samym spełniają rolę wzorca konstytucyjnego, określającego w sposób ogólny zakres i formy zabezpieczenia społecznego²¹.

„Prawa do zabezpieczenia społecznego” nie można ujmować w kategoriach prawa podmiotowego, toteż art. 67 ust. 1 Konstytucji RP nie stanowi samoistnego źródła roszczeń o konkretne świadczenie - z uwagi na niewystarczająco konkretną treść tej normy²². Przepis ten - choć nie odnosi się do niego ograniczenie, że prawa w nim zawarte mogą być dochodzone tylko w granicach określonych w ustawach, nie nadaje się do bezpośredniego stosowania w rozumieniu art. 8 ust. 2 ustawy zasadniczej. Jest to norma programowa nakazująca władzom publicznym dążenie do osiągnięcia pewnych celów bez określania reguł ich realizacji, choć jednocześnie - jak to ujęto w wyroku Trybunału Konstytucyjnego „treść praw w ich zasadniczych elementach oraz ich granice są bezpośrednio kształtowane przez normę konstytucyjną, choćby konkretyzacja czy sposób realizacji tych gwarancji uzależnione zostały od regulacji ustawowych”²³. Innymi słowy, w art. 67 ust. 1 Konstytucji RP wyrażono i objęto ochroną określoną kategorię praw socjalnych, których istota wynika z samej treści tej normy programowej. Stąd do istoty prawa do zabezpieczenia społecznego w rozumieniu art. 67 ust. 1 Konstytucji RP należy z pewnością zaliczyć zapewnienie minimalnego poziomu świadczeń (emerytury/renty najniższe), zachowanie ich realnej wartości (waloryzacja) czy też stosowanie takich mechanizmów prawnych, które umożliwiają członkom wspólnoty ryzyka korzystanie ze środków niewypracowanych przez nich samodzielnie (solidarność).

Międzynarodowy aspekt prawa ubezpieczeń społecznych wiąże się z regulacjami międzynarodowymi, w których materię tego prawa włączono w szerszy obręb

¹⁹ Wyrok WSA w Warszawie z 03.12.2019 r., I SA/Wa 465/19, LEX nr 2976534.

²⁰ Wyrok SN z 14.03.2002 r., III RN 141/01, OSNP 2002, nr 24, poz. 584.

²¹ Postanowienie SN z 05.02.2019 r., III UK 129/18, LEX nr 261586.

²² Wyrok TK z 06.02.2002 r., SK 11/01, OTK-A 2002, nr 1, poz. 2.

²³ Wyrok TK z 08.05.2000 r., SK 22/99, OTK 2000, nr 4, poz. 107.

zabezpieczenia społecznego. Podstawowe znaczenie ma w tym zakresie Powszechna deklaracja praw człowieka z 10 grudnia 1948 r. przyjęta na kanwie tego, co świat doświadczył po II wojnie światowej. Przyznała ona każdemu człowiekowi jako członkowi społeczeństwa prawo do zabezpieczenia społecznego i upoważniła każdą jednostkę „dzięki wysiłkowi narodowemu i współpracy międzynarodowej oraz stosowanie do organizacji zasobów danego państwa, do korzystania z praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych, nieodzownych dla jego godności i swobodnego rozwoju swojej osobowości”²⁴. Akt ten przyczynił się do tego, że prawa człowieka stopniowo zyskiwały coraz donioślejszą rolę, co przełożyło się na stworzenie powszechnego i regionalnych systemów ich ochrony. Prawa te zostały uregulowane w licznych konstytucjach²⁵, a proces ich rozwoju i konsolidacji doprowadził do przyjęcia trudnej nawet do określenia liczby umów, deklaracji i rezolucji. Dziś możemy wskazywać, że obowiązek poszanowania praw człowieka stał się normą bezwzględnie obowiązującą²⁶. Uwarunkowania społeczno-polityczne w okresie zimnej wojny wpłynęły na konkurowanie pomiędzy sobą państw bloku wschodniego i zachodniego w zakresie stworzenia skutecznej ochrony zabezpieczeniowej. Zaś zakończenie zimnej wojny zmieniło status praw człowieka w stosunkach międzynarodowych, albowiem uwarunkowania polityczne przestały odgrywać pierwszoplanową rolę w ich regulacji.²⁷ To na kanwie tej rywalizacji wiele państw ratyfikowało traktaty ONZ-towskie – w tym Polska Rzeczpospolita Ludowa, która w 1977 r. ratyfikowała Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych²⁸, którego art. 9 przyznawał Państwom Stronom prawo każdego do zabezpieczenia społecznego, włączając w to ubezpieczenia społeczne.

Rozwiązania oparte na zasadach ubezpieczeniowych, uzupełnione zasadami pomocy społecznej, zawarto w Zaleceniu MOP nr 67 dotyczącym zabezpieczenia dochodu, ważnym z tego względu, że rozpoczyna się okres uchwalania konwencji i zaleceń należących do norm tzw. drugiej generacji, ustanawiających minimalny zakres zabezpieczenia społecznego na wypadek wystąpienia wyodrębnionych rodzajów ryzyka socjalnego. Stanowi ono jeden z ważniejszych dokumentów dotyczących

²⁴ Powszechna deklaracja praw człowieka (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.), http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html?fbclid=IwAR-1ceaaQ4aNoFTgXC9RqzS7yZyQFkAFvEyMZxvzqepWr_TQMGCBPGR2Q7U [dostęp: 01.04.2023].

²⁵ Zob. szerzej: L. Garlicki, S. Jarosz-Żukowska, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, red. M. Zubik, wyd. II, Warszawa 2016, art. 67, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587744277/541717/garlicki-leszek-red-zubik-marek-red-konstytucja-rzeczypospolitej=-polskiej-komentarz-tom-ii-wyd-ii?cm-URELATIONS> [dostęp: 23.06.2023].

²⁶ J. Symonides, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (po 60 latach od jej przyjęcia)*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 12, s. 3-16.

²⁷ K. Sękowska-Kozłowska, R. Wieruszewski, *Zaległości ratyfikacyjne Polski w dziedzinie praw człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2013, nr 3, s. 4-13.

²⁸ Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.

polityki społecznej prowadzonej przez MOP w zakresie zabezpieczenia społecznego. U podstaw przyjęcia zalecenia leżała potrzeba podkreślenia, że zabezpieczenie dochodu stanowi zasadniczy element zabezpieczenia społecznego. Głównym założeniem zalecenia MOP nr 67 jest zatem wskazanie działań, których podjęcie przez państwa członkowskie będzie zmierzało do zabezpieczenia dochodów przez ujednoczenie lub koordynację systemów ubezpieczeń społecznych, objęcia tymi systemami wszystkich pracowników i ich rodzin, włączając ludność wiejską oraz pracującą na własny rachunek, a także eliminację niesprawiedliwości, przez stopniowe ich dostosowanie do warunków krajowych, stosowanie ogólnych zasad przewodnich, dążenie do ujednoczenia i rozwinięcia standardów międzynarodowych w zakresie zabezpieczenia społecznego²⁹. W zaleceniu tym wskazano na zakres ryzyk podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu, a obejmujących wszelkie sytuacje w których osoba ubezpieczona nie może zarabiać na swoje utrzymanie. Zabezpieczenie dochodu opierające się na obowiązkowym ubezpieczeniu winno ułatwić zaspokajanie potrzeb i zapobiegać niedostatkom przez zwracanie, do odpowiedniej wysokości, dochodów utraconych z powodu niezdolności do pracy (włączając podeszły wiek), z powodu śmierci żywiciela rodziny lub w okresie między utratą zatrudnienia i jego ponownym nawiązaniem. Z kolei zabezpieczenie potrzeb nieobjętych obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym powinno być zapewnione przez opiekę społeczną.

W Zaleceniu MOP nr 69 dotyczącym opieki medycznej z 1944 r zaproponowano zagwarantowanie prawa do opieki zdrowotnej dla całej społeczności (obowiązkowe i powszechne ubezpieczenie społeczne), określenie rodzaju i zakresu świadczeń zdrowotnych w poszczególnych państwach aktem prawnym rangi ustawy oraz uwzględnianie znaczenia relacji między lekarzem a chorym. W zaleceniu mówi się o konieczności zachowania odpowiedniej jakości usług medycznych, reguluje ono także kwestię finansowania państwowej służby opieki zdrowotnej (składki, podatki – w zależności od formy organizacyjnej tej służby). Ustalono w nim również zasady kontroli i zarządzania służbą opieki zdrowotnej³⁰.

Oba te akty wywarły istotny wpływ na kształt systemu zabezpieczenia w Europie i poza nią. Na uwagę zasługuje także Konwencja MOP nr 102 dotycząca minimalnych

²⁹ A. Górnicz-Mulcahy, M. Lewandowicz-Machnikowska, *Zalecenie MOP nr 67 dotyczące zabezpieczenia dochodu*, [w:] *System Prawa Pracy*, t. 9, *Międzynarodowe publiczne prawo pracy. Standardy globalne*, red. K. W. Baran, Warszawa 2019, https://sip.lex.pl/#/monograph/369453308/322/baran-krzysztof-w-red-system-prawa-pracy-tom-ix-miedzynarodowe-publiczne-prawo-pracy-standardy...?keyword=Zaleceniu%20MOP%20nr%2067%20dotycz%C4%85cym%20zabezpieczenia%20dochodu%20&unitId=passage_617 [dostęp: 22.06.2022].

³⁰ D. Karkowska, T. Karkowski, *Międzynarodowa Organizacja Pracy*, [w:] *eosmed, Zatrudnianie w podmiotach leczniczych*, Warszawa 2018, https://sip.lex.pl/#/monograph/369429649/12/karkowska-dorota-karkowski-tomasz-zatrudnianie-w-podmiotach-leczniczych?keyword=Zaleceniu%20MOP%20nr%2069%20dotycz%C4%85cym%20opieki%20medycznej%20z%201944%20&unitId=passage_3575 [dostęp: 22.06.2022].

norm zabezpieczenia społecznego z 1952 r.³¹, która określa zabezpieczenie społeczne z zakresu opieki lekarskiej, zasiłków chorobowych, świadczeń w czasie bezrobocia, świadczeń na starość, świadczeń w razie wypadków przy pracy i chorób zawodowych, świadczeń rodzinnych, macierzyńskich, w razie inwalidztwa, w razie śmierci żywiciela rodziny. Wymienia się więc (oprócz świadczeń z pomocy społecznej) wszystkie świadczenia zapewniające ochronę socjalną na wypadek ziszczenia się typowych negatywnych sytuacji życiowych. Polska przyjęła zobowiązania w odniesieniu do części II (opieka lekarska), V (świadczenia na starość), VII (świadczenia rodzinne), VIII (świadczenia macierzyńskie) i X (świadczenia w razie śmierci żywiciela). W tym zakresie w związku ze świadczeniami ustalonymi na starość państwa zobowiązały się zapewnić osobom chronionym udzielanie świadczeń na starość, chroniąc przypadki przeżycia ponad ustalony wiek. Ten wiek nie powinien przekraczać sześćdziesięciu pięciu lat, jednakże wyższy wiek może być ustalony przez właściwe władze ze względu na zdolność do pracy osób starszych w danym kraju.

Niewątpliwie zwrócić należy również uwagę na postanowienia Europejskiej Karty Społecznej³², która definiowała pomoc społeczną jako prawo podmiotowe gwarantowane wszystkim osobom. Oddzieliła prawo do zabezpieczenia społecznego od prawa do pomocy społecznej. Do utrzymywania odpowiedniego standardu zabezpieczenia społecznego odsyła art. 12 Europejskiej Karty Społecznej, zobowiązujący zarazem państwa-strony umowy do stopniowego podnoszenia poziomu zabezpieczenia społecznego, choć pojęcia tego nie definiuje. Organ powołany do oceny, czy państwa członkowskie wypełniają zobowiązania wynikające z Europejskiej Karty Społecznej (tj. Komitet Praw Społecznych), wypracował szeroką definicję „ubezpieczeń społecznych”, identyfikując je z systemami powszechnymi i przymusowymi, a także uzupełniającymi i dobrowolnymi, finansowanymi w całości lub w części ze składek, gwarantującymi świadczenia majątkowe i usługi osobom ubezpieczonym dotkniętym określonymi zdarzeniami (ryzykami: chorobą, inwalidztwem, macierzyństwem, starczym wiekiem śmiercią, bezrobociem, wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową), które pozbawiły ich środków do życia lub ograniczyły zdolność zarabkowania³³. Z regulacji tej nie można jednak wyprowadzić w stosunku do państwa obowiązku zapewnienia każdemu obywatelowi niezdolnemu do pracy ze względu na stan zdrowia lub wiek albo pozostającemu bez pracy nie z własnej woli, świadczenia z ubezpieczenia społecznego zapewniającego zaspokojenie niezbędnych potrzeb³⁴.

³¹ Dz. U. z 2005 r. Nr 93, poz. 775.

³² Europejska Karta Społeczna sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67).

³³ *Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. K.W. Baran, Warszawa 2019, s. 752.

³⁴ Wyrok SN z 13.04.2007 r., I CSK 488/06, OSNC 2008, nr 5, poz. 49; Wyrok WSA w Opolu z 24.07.2014 r., II SA/Op 256/14, LEX nr 1498198.

Pierwotna Karta została zrewidowana traktatem z Rady Europy z dnia 3 maja 1996 r. gwarantującym znacznie szerszą i głębszą ochronę fundamentalnych praw społecznych z zakresu prawa pracy, prawa zabezpieczenia społecznego oraz polityki społecznej. Zagwarantowano m.in. prawo do równych szans i do równego traktowania w sprawach zatrudnienia oraz wykonywania zawodu bez dyskryminacji ze względu na płeć, pracownikom przyznano prawo do informacji i konsultacji w zakładach pracy, prawo do brania udziału w określeniu i polepszaniu warunków pracy i środowiska pracy, każdej osobie w podeszłym wieku – prawo do ochrony socjalnej, ochrony w przypadku zwolnienia z pracy, poszanowania godności, ochrony przed ubóstwem i marginalizacją społeczną³⁵. Zakresem podmiotowym objęto więc wszystkich pracowników i osoby będące na ich utrzymaniu.

W odniesieniu zaś do Unii Europejskiej analiza kwestii odnoszących się do zabezpieczenia społecznego opiera się o fundamentalną zasadę subsydiarności, zgodnie z którą sprawy m.in. z obszaru ubezpieczeń społecznych pozostają w kompetencji prawodawczej krajów członkowskich, a to z kolei oznacza ograniczony wpływ prawa europejskiego, biorącego pod uwagę konieczność koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego osób migrujących w ramach Unii. Potwierdzeniem autonomiczności krajowych systemów zabezpieczenia społecznego są postanowienia art. 153 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej³⁶, na podstawie których Unia wspiera i uzupełnia działania państw członkowskich, m.in. w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, ale przyjmowane w tym celu środki nie mogą zmierzać do harmonizacji krajowych przepisów ustawowych i wykonawczych, a uchwalone przepisy nie mogą naruszać prawa państw członkowskich do określenia podstawowych zasad ich systemów zabezpieczenia społecznego i znacząco wpływać na ich finansową równowagę. Postanowienia nie mogą stanowić przeszkody w utrzymywaniu lub ustanawianiu bardziej rygorystycznych środków ochronnych zgodnych z Traktatami. Znajduje to swoje oparcie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, który rozpoznając prawo przenoszenia do systemu emerytalnego Unii uprawnień emerytury nabytych przez urzędnika w oparciu o system krajowy, orzekł, że prawo Unii uznaje prawo państw członkowskich do określania podstawowych zasad systemów zabezpieczenia społecznego tych państw. Urzędnik występujący o przeniesienie swoich uprawnień do emerytury nabytych w systemie emerytalnym państwa członkowskiego do systemu emerytalnego Unii nie może skutecznie podnieść niedozwolonej dyskryminacji w stosunku do urzędników Unii z innych państw członkowskich wynikającej z zastosowania innej metody obliczania wartości kapitałowej, której kwota podlega transferowi. Zróżnicowanie to wynika bowiem w takiej sytuacji z uprawnienia

³⁵ A.M. Świątkowski, *Problem ratyfikacji Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2019, nr 2, s. 63-77.

³⁶ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej sporządzony w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2, dalej jako TFUE).

państw członkowskich do ukształtowania własnego systemu emerytalnego i ich uznania w tym zakresie³⁷.

Zgodnie z art. 48 TFUE Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, przyjmują w dziedzinie zabezpieczenia społecznego środki niezbędne do ustanowienia swobodnego przepływu pracowników. Celem tegoż artykułu było i jest zapewnienie, aby pracownicy nie tracili w rezultacie wykorzystania prawa do swobodnego przepływu korzyści należnych im z zabezpieczenia społecznego na mocy ustawodawstwa danego państwa członkowskiego, gdyż takie konsekwencje mogłyby zniechęcić pracowników Wspólnoty do korzystania z prawa do swobodnego przepływu i tworzyłyby przeszkodę na drodze tej swobody i tworzyłyby przeszkodę na drodze tej swobody³⁸.

Istotne znaczenie ma także Karta Praw Podstawowych UE³⁹, albowiem zgodnie z jej art. 34 Unia uznaje i szanuje prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego oraz do usług społecznych, zapewniających ochronę w takich przypadkach, jak: macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, zależność lub podeszły wiek oraz w przypadku utraty zatrudnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych. Prawo do zabezpieczenia społecznego zostało więc podniesione do rangi praw podstawowych, obejmując prawo do świadczeń upewniających ochronę w takich przypadkach, jak: macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, zależność lub podeszły wiek oraz w przypadku utraty zatrudnienia. Pomoc społeczna z kolei ma zapewnić wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków godną egzystencję. Podstawową rolę odgrywa tutaj metoda koordynacji polegająca na dobrowolnej współpracy państw członkowskich w zakresie porównywania standardów ochrony socjalnej i uzgadniania wspólnych celów polityki społecznej przy wykorzystaniu mechanizmów tzw. miękkiego prawa w postaci wytycznych czy wskaźników statystycznych bądź też dzielenia się własnym doświadczeniem i praktyką⁴⁰. W tym zakresie należy się kierować zasadą równego traktowania szczególnie pracowników, którzy nie mają miejsca zamieszkania w państwie członkowskim ich zatrudnienia, włącznie z pracownikami przygranicznym. Zasady koordynacji zasad muszą gwarantować, że osoby przemieszczające się we Wspólnocie, osoby pozostające na ich utrzymaniu i osoby pozostałe przy życiu zachowują prawa i korzyści już nabyte i te, które są w trakcie nabywania. W sytuacji istniejącej rozbieżności w zakresie wskazania właściwego ustawodawstwa państwa

³⁷ Wyrok TS z 05.12.2013 r., C-166/12, ZOTSiS 2013, nr 12, I-792.

³⁸ Wyrok SN z 21.08.2012 r., II UK 33/12, LEX nr 1222165; podobnie: wyrok TS z 20.09.1994 r., C-12/93, LEX nr 120020; wyrok TS z 17.05.1984 r., 101/83, LEX nr 131187.

³⁹ Karta Praw Podstawowych z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz.U.U.E.C.2007.303.1).

⁴⁰ Na uwagę zasługuje w tym zakresie Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) z dnia 29 kwietnia 2004 r., nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 166 z 30.04.2004) oraz Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz.U.U.E.L.2009.284.1).

członkowskie podejmują działania zmierzające do wspólnego wypracowania stanowiska. „Wspólnie porozumienie” może polegać na poinformowaniu przez instytucję właściwą miejsca świadczenia pracy najemnej o swoim stanowisku odnośnie do nieistnienia ważnego tytułu do ubezpieczenia społecznego na terytorium jej państwa; wydaniu przez instytucję właściwą miejsca zamieszkania decyzji w indywidualnej sprawie (o charakterze tymczasowym – w trybie art. 16 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego) o stosowaniu ustawodawstwa krajowego i zaakceptowaniu tej decyzji przez instytucję właściwą miejsca świadczenia pracy przez niewniesienie zastrzeżeń – art. 16 ust. 3 in fine rozporządzenia wykonawczego. W razie przeprowadzenia trybu konsultacyjnego z art. 16 rozporządzenia wykonawczego ostateczne określenie ustawodawstwa właściwego jest wiążące dla wszystkich zainteresowanych państw członkowskich, a jedyna możliwość jego wzruszenia polega na zawarciu porozumienia między zainteresowanymi instytucjami państw członkowskich co do tego, że sytuacja danej osoby do celów stosowania rozporządzenia podstawowego i rozporządzenia wykonawczego jest inna, niż wynikałoby to z wydanego dokumentu (art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego). W takim przypadku dokument o ustaleniu ustawodawstwa właściwego, wydany w trybie art. 16 rozporządzenia wykonawczego, o charakterze ostatecznym, może być wycofany (uznany za nieważny) przez instytucję, która go wydała, po wspólnym porozumieniu instytucji państw członkowskich (art. 5 in fine rozporządzenia wykonawczego), co umożliwia wydanie w jego miejsce (przez instytucję miejsca zamieszkania) kolejnego dokumentu ustalającego ustawodawstwo właściwe, uwzględniającego to wspólne porozumienie⁴¹. Co więcej, sąd krajowy, podobnie jak krajowy organ rentowy, nie może badać zasadności odmowy uznania przez instytucję innego państwa członkowskiego za ważną umowy o pracę w tym kraju członkowskim. Inaczej mówiąc – ani sąd krajowy, ani krajowy organ rentowy nie posiadają uprawnień do oceny ważności umowy o pracę zawartej w innym państwie członkowskim⁴².

Problematyka zabezpieczenia społecznego znajduje swoje uregulowanie zarówno w prawie krajowym, międzynarodowym, jak i prawie Unii Europejskiej. Regulacja konstytucyjna stanowi wyraz przyjęcia ogólnego założenia, w myśl którego to ustawodawca ma uregulować zakres i formę zabezpieczenia społecznego. Jak wskazuje przytoczone orzecznictwo w polskim porządku prawnym prawodawca posługuje się bardzo różnymi metodami realizacji zabezpieczenia społecznego, na co wskazują chociażby same nazwy aktów prawnych. Nie można mówić o ściśle określonym katalogu technik realizacji zabezpieczenia społecznego, jest on zmienny, co znajduje swoje oparcie także w przyjętej na gruncie prawa unijnego zasadzie subsydiarności w zakresie zabezpieczenia społecznego. Prawo międzynarodowe zaś wskazuje na treść zabezpieczenia społecznego. Nie ulega także wątpliwości, że adresatem

⁴¹ Postanowienie SN z 02.02.2021 r., II USK 56/21, LEX nr 3115606.

⁴² Wyrok SA w Krakowie z 20.11.2019 r., III AUa 499/19, LEX nr 3269700.

regulacji krajowej jest władza publiczna, mająca obowiązek respektowania i realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego. Każde państwo rozwija swoje systemy zabezpieczenia społecznego zgodnie z własnymi potrzebami i warunkami społeczno-ekonomicznymi. Z całą pewnością stwierdzić jednak należy, że skuteczne systemy zabezpieczenia społecznego są podstawą dla długoterminowego rozwoju społecznego i gospodarczego.

BIBLIOGRAFIA

AKTY NORMATYWNE:

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej sporządzony w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2).

Powszechna deklaracja praw człowieka przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r., http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html?fbclid=IwAR1ceaaQ4aNoFTgXC9RqzS7yZyQF-kAFvEyMZxvzqepWr_TQMGCBBPGR2Q7U.

Konwencja nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca minimalnych norm zabezpieczenia społecznego z dnia 28 czerwca 1952 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 93, poz. 775).

Europejska Karta Społeczna z dnia 18 października 1961 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67).

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE z 2007 r. C 303/1).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, (Dz. Urz. UE z 2008 r. L 284/1).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) z dnia 29 kwietnia 2004 r., nr 883/2004, w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, (Dz. Urz. UE z 2004 r. L 166).

Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin, (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 2528 ze zm.).

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 504 ze zm.).

Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 1732 ze zm.).

LITERATURA:

Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2019.

Garlicki L., Jarosz-Zukowska S., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, wyd. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016, art. 67, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587744277/541717/garlicki-leszek-red-zubik-marek-red-konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-komentarz-tom-ii-wyd-ii?cm=U-RELATIONS>.

Górnicz-Mulcahy A., Lewandowicz-Machnikowska M., *Zalecenie MOP nr 67 dotyczące zabezpieczenia dochodu*, [w:] *System Prawa Pracy*, t. 9, *Międzynarodowe publiczne prawo pracy. Standardy globalne*, red. K.W. Baran, Warszawa 2019, https://sip.lex.pl/#/monograph/369453308/322/baran-krzysztof-w-red-system-prawa-pracy-tom-ix-miedzynarodowe-publiczne-prawo-pracy-standardy...?keyword=Zaleceni%20MOP%20nr%2067%20dotycz%20C4%85cym%20zabezpieczenia%20dochodu%20&unitId=passage_617.

- Jan Paweł II, *Encyklika Laborem exercens. O pracy ludzkiej z okazji 90 rocznicy encykliki Rerum novarum*, Microsoft Word - laborem_exercens.doc, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html [dostęp: 22.06.2022].
- Karkowska D., Karkowski T., *Międzynarodowa Organizacja Pracy*, [w:] *eosdem, Zatrudnianie w podmiotach leczniczych*, Warszawa 2018, https://sip.lex.pl/#/monograph/369429649/12/karkowska-dorota-karkowski-tomasz-zatrudnianie-w-podmiotach-leczniczych?keyword=Zaleceniu%20MOP%20nr%2069%20dotycz%C4%85cym%20opieki%20medycznej%20z%201944%20&unitId=passage_3575.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021.
- Lewandowicz-Machnikowska K., *Pomoc społeczna jako forma zabezpieczenia społecznego na wypadek bezrobocia*, [w:] *System Prawa Pracy*, tom 8, *Prawo rynku pracy*, red. K.W. Baran, M. Włodarczyk, Warszawa 2018, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369442272/312/baran-krzysztof-w-red-wlodarczyk-miroslaw-red-system-prawa-pracy-tom-viii-prawo-rynku-pracy?keyword=zabezpieczenie%20spo%C5%82eczne%20a%20pomoc%20spo%C5%82eczna&cm=SREST>.
- Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych*, red. K.W. Baran, Warszawa 2019.
- Sękowska-Kozłowska K., Wieruszewski R., *Zaległości ratyfikacyjne Polski w dziedzinie praw człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2013, nr 3.
- Soboń M., *Ekonomiczne przyczyny ochrony macierzyństwa*, [w:] *Funkcja ochronna prawa pracy a wyzwania współczesności*, red. M. Bosak, Warszawa 2014.
- Stopka K., *Zasada subsydiarności a prawo do świadczeń z pomocy społecznej*, „Samorząd Terytorialny” 2008, nr 11, <https://sip.lex.pl/#/publication/151088256/stopka-karolina-zasada-subsydiarnosci-a-prawo-do-swiadczen-z-pomocy-spoecznej?keyword=zabezpieczenie%20spo%C5%82eczne%20a%20pomoc%20spo%C5%82eczna&cm=SREST>.
- Symonides J., *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (po 60 latach od jej przyjęcia)*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 12.
- Ślebzak K., *Pierwotne wspólnotowe prawo gospodarcze a prawo zabezpieczenia społecznego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2009, nr 4.
- Świątkowski A.M., *Problem ratyfikacji Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2019, nr 2

ORZECZNICTWO:

- Wyrok TK z 08.05.2000 r., SK 22/99, OTK 2000, nr 4, poz. 107.
- Wyrok TK z 06.02.2002 r., SK 11/01, OTK-A 2002, nr 1, poz. 2.
- Wyrok TK z 05.07.2011 r., P 14/10, OTK-A 2001, nr 6, poz. 49.
- Wyrok TK z 19.04.2012 r., P 41/11, OTK-A 2012, nr 4, poz. 41.
- Wyrok TK z 17.06.2014 r., P 6/12, OTK-A 2014, nr 6, poz. 62.
- Wyrok TK z 21.10.2014 r., K 38/13, OTK-A 2014, nr 9, poz. 104.
- Wyrok TS z 17.05.1984 r., 101/83, LEX nr 131187.
- Wyrok TS z 20.09.1994 r., C-12/93, LEX nr 120020.
- Wyrok TS z 05.12.2013 r., C-166/12, ZOTSis 2013, nr 12, I-792.
- Wyrok SN z 14.03.2002 r., III RN 141/01, OSNP 2002, nr 24, poz. 584.
- Wyrok SN z 13.04.2007 r., I CSK 488/06, OSNC 2008, nr 5, poz. 49.
- Wyrok SN z 21.08.2012 r., II UK 33/12, LEX nr 1222165.
- Wyrok SN z 24.06.2015 r., I UK 371/14, LEX nr 1771087.
- Wyrok SN z 26.05.2021 r., II USKP 47/21, OSNP 2022, nr 5, poz. 49.
- Wyrok SN z 09.03.2022 r., I USKP 75/21, LEX nr 3334645.
- Wyrok SN z 15.11.2022 r., II USKP 39/22, LEX nr 3537846.
- Postanowienie SN z 05.02.2019 r., III UK 129/18 LEX nr 261586.
- Postanowienie SN z 02.02.2021 r., II USK 56/21, LEX nr 3115606.
- Postanowienie SN z 09.11.2022 r., I USK 578/21, LEX nr 3521361.
- Wyrok NSA z 02.12.2020 r., I OSK 37/20, LEX nr 3109574.

Wyrok WSA w Opolu z 24.07.2014 r., II SA/Op 256/14, LEX nr 1498198.

Wyrok WSA w Warszawie z 03.12.2019 r., I SA/Wa 465/19, LEX nr 2976534.

Selected aspects of constitutional, international and European (EU) determinants of social insurance law in the light of jurisprudence

SUMMARY

The article presents the issue of social security, both on the basis of national, as well as international and EU regulations. It was pointed out that due to the fact that the constitution does not indicate the scope and form of the right to social security, it can be assumed that it also covers new methods of legal protection mitigating the effects of social risks (e.g. funded pension schemes). At the same time, it was pointed out that the legislator's freedom in shaping the content of social rights is subject to significant restrictions, despite the fact that the legislator left freedom in this respect to the legislator who is to define the elements of the right to social security. Considerations in the national, international and EU aspects were supported by case law.

Keywords: social security, social assistance, social risk, subjective law, fundamental rights, social insurance, social security